

IN MEMORIAM

Prof. dr. Bogdan Krizman
(1913 – 1994)

Profesor dr. Bogdan Krizman se je rodil 28.7.1913 v Varaždinu. Osnovno in srednjo šolo je končal v rojstnem kraju, pravno fakulteto pa 1937 v Zagrebu. Dve leti pozneje je diplomiral s področje mednarodnega prava in zgodovine diplomacije v diplomacijski sekciji ugledne pariške Ecole libre des sciences politiques. Doktorski naziv si je pridobil leta 1952 na Pravni fakulteti v Zagrebu z disertacijo »Diplomacija Dubrovnške republike v XVIII. stoletju«.

Ob napadu na Kraljevino Jugoslavijo je bil v Beogradu, kjer je krajši čas delal kot uslužbenec Ministrstva za zunanje zadeve. Obdobje med leti 1941–1945 je preživel v ustaškem taborišču Lepoglava in v konfinaciji v Gradcu. Ko se je vrnil v domovino, se je najprej zaposlil v varaždinski banki. Kmalu je prestopil v Ministrstvo za zunanje zadeve v Beogradu in nato v jugoslovansko diplomatsko predstavništvo na Dunaju. Z Dunaja se je vrnil v Zagreb. Tu je najprej delal v Komiteju za visoke šole, nato pa določen čas v hrvaškem Državnem arhivu ter v Jadranskem inštitutu JAZU (današnji HAZU). Nazadnje je prestopil na Pravno fakulteto in na njej leta do upokojitve deloval kot profesor na katedri za Splošno zgodovino države in prava.

Kot velik strokovnjak na področju mednarodnega prava je prof. dr. Bogdan Krizman svojčas dejavno sodeloval pri reševanju mnogih aktualnih meddržavnih vprašanj. Bil je član delegacije, ki se je z Avstrijo pogajala o restituciji kulturnih dobrin, in član delegacije, ki je z italijanskimi zgodovinarji delala na tekstu izjave o italijansko-južnoslovanskih razmerjih od leta 1848 do leta 1920, bil pa je tudi v komisiji, ki je preučevala dokumente Mednarodnega sodišča za vojne zločine v Knjižnici evropskega sedeža Združenih narodov v Ženevi.

Profesor dr. Bogdan Krizman je bil eden izmed pobudnikov za ustanovitev Inštituta za hrvaško zgodovino Univerze v Zagrebu (danes Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu). Sodeloval je pri vseh dejavnostih za njegovo utemeljitev, ko pa je februarja 1971 Svet Univerze v Zagrebu sprejel sklep o njegovi ustanovitvi, je sprejel odgovorni položaj predsednika Znanstvenega sveta. Na tem položaju je bil do leta 1975. Kot predsednik Znanstvenega sveta Inštituta je prof. dr. Bogdan Krizman s svojimi idejami, nasveti in spodbudami v marsičem pripomogel, da je novoustanovljena ustanova, navkljub številnim neugodnim okoliščinam, v zelo kratkem času uspela postati eno najpomembnejših središč hrvaške zgodovinske znanosti.

Od začetka petdesetih do konca osemdesetih let se je intenzivno ukvarjal z raziskovanjem hrvaške in jugoslovanske zgodovine 20. stoletja. Poleg tega je proučeval zgodovino diplomacije Dubrovnške republike. Rezultate svojih dolgoletnih raziskovanj v vseh večjih arhivih na Hrvaškem, v novonastalih državah nekdanje Jugoslavije, v Avstriji, na Češkem, v Švici, v Nemčiji in v ZDA, je objavil v skupno petnajstih knjigah in več kot dvestotih, v glavnem zelo obsežnih, razpravah v hrvaških in drugih časopisih. Ob njegovi zgodovinsko dejavnosti je treba omeniti tudi njegove nastope na svetovnih kongresih zgodovinarjev v Stockholmu in na Dunaju, na številnih jugoslovanskih, hrvaških in mednarodnih simpozijih ter seminarjih za profesorje zgodovine. Omeniti je treba, da je objavljaj tudi članke v časopisih in da je sodeloval v večjem številu televizijskih oddaj z zgodovinsko tematiko.

Iz bogatega zgodovinskega opusa profesorja Krizmana, o čemer bo moralo zgodovinsko še dati celovito oceno, je težko izločiti tista dela, za katera lahko že sedaj rečemo, da so njegov največji prispevek k poznavanju zgodovine. Med ta dela bodo zagotovo spadala tista, ki obravnavajo diplomacijo Dubrovnške republike (»O dubrovačkoj diplomaciji«, Zagreb 1951; »Diplomati i konzuli u starom Dubrovniku«, Zagreb 1957), nekaj večjih del o Stjepanu Radiću oziroma o Hrvatskoj pučkoj seljačkoj stranci, prispevki o državi Slovencev, Hrvatov in Srbov ter Kraljevini SHS, ustvarjanju prve jugoslovanske države ter njeni zunanji politiki (»Vanjska politika jugoslavenske države«, Zagreb 1977), velika tetralogija o Ante Paveliću in ustaškem gibanju (»Ante Pavelić i ustaše«, Zagreb 1978; »Pavelić između Hitlera i Mussolinija«, Zagreb 1980; »Ustaše i terći Reich«, I–II, Zagreb 1983; »Pavelić u bjekstvu«, Zagreb 1986) kot tudi njegovo zadnje objavljeno delo »Hrvatska u prvom svjetskom ratu. Hrvatsko-srpski politički odnosi« (Zagreb 1989), v katerem dobimo prvi izčrpn prikaz delovanja hrvaškega Sabora v času I. svetovne vojne in v usodnem obdobju zloma Habsburške monarhije. Poleg tega so zanimive tudi kakovostne zbirke arhivskega gradiva, med katerim bi posebej omenil »Zapisci delegacije Kraljevine SHS na Pariškoj mirovnoj konferenciji« (1960) in »Korespondencija Stjepana Radića« (zv. I, Zagreb 1971; zv. II, Zagreb 1973). S to zbirko, v kateri

so objavljena dotedaj še zvečine neznana Radićeva pisma iz obdobja 1885–1928, je ustvaril podlago za začetek sistematičnega znanstvenega pristopa k eni najbolj izpostavljenih osebnosti hrvaške zgodovine 20. stoletja.

Profesorja dr. Bogdana Krizmana lahko uvrstimo v vrsto tistih raziskovalcev, ki so se dosledno držali načela, da viri predstavljajo za zgodovinarja največjo vrednost, oziroma da samo vir omogoča spoznavanje resničnosti. Verjel je, da viri niso samo sledi preteklosti, ampak njena polna podoba. Zato je v vseh svojih delih vedno dajal prednost izčrpnemu prikazovanju vsebine dokumentov, ne pa njihovi interpretaciji. S tega stališča je bil njegov pristop, še posebno v novejšem času, v razkoraku z mnenjem, da je pomen zgodovinske znanosti v razlagi virov in ne samo v objavi njihove vsebine. Kljub temu so in bodo v bodoče imela dela profesorja Krizmana svoje mesto v zgodovinopisju 20. stoletja kot impresivna zbirka gradiva o številnih vprašanih politične in diplomatske zgodovine.

Zvezdan Marković

Janko Jarc (25.12.1903 – 24.10.1995)

Pred približno tridesetimi leti sva se peljala s profesorjem Jankom Jarcem mimo šmihelskega pokopališča. Dvignil je roko proti njemu in zamrmral: »Ave, pater!« Nisem ga takoj razumel. Počasi sem dojel, da človek, ki mi je bil v mnogih pogledih nedosegljiv vzor, ne živi le za Dolenjski muzej in raziskovanje ter populariziranje preteklosti Novega mesta in širše Dolenjske, kot je to veljalo v novomeški javnosti, ampak ima tudi bogat intimen, čustven svet. Iz tega je izšla potreba, da glasno pozdravi očeta. Njegov glas je izdajal njuno globoko povezanost in sinovsko predanost očetu.

Ko se danes v imenu slovenskih zgodovinarjev pridružujem tukajšnjim dolžnikom za premalokrat izrečeno zahvalo za delo, ki ga je opravil za nas, mi pred oči hodi njegov zasanjan obraz, ko se je izza mize vrta breške gostilne zazrl na Gorjance in Rog. Najin molk je prekinilo pisanje na serviet in čez nekaj trenutkov mi je prebral nekaj svojih lepih, pravkar napisanih verzov. Predno sem si uspel karkoli zapomniti, je bil papir z lepo vsebino uničen. Sprašujem se, ali smo tega moža pravzaprav sploh dojeli. Ali ni bil zgodovinar po sili in pesnik po duši?

V torek, 24. oktobra, smo se v Ljubljani slovenski zgodovinarji spominjali 90-letnice rojstva profesorja Frana Zwitterja, Jarčevega prijatelja. V dokumentarnem filmu je tudi on povedal nekaj iz življenja našega velikega novomeškega rojaka. Po koncu smo se skoraj soglasno spraševali, kako je z Jarcem. Vedeli smo, da ni najbolje, toda enotni smo bili, da mu bomo ob božiču znova voščili. Spominjam se, kako me je vsak ponedeljek, ko sem prišel v službo prof. Zwitter vprašal, če sem kaj videl Janeza in kaj dela. Po njegovi smrti sva se ga z Jarcem redno spominjala. Najin pogovor o njem se je končal z besedami Janka Jarca: »Ubogi Cvit!« Sedaj se lahko znova pogovarjata neposredno. Prepričan sem, da neskončno uživata. Kakšno nenavadno naključje, da rojstni dan svojega najboljšega pokojnega prijatelja obdariš s svojo smrtjo.

Življenje slovenskega zgodovinarja Janka Jarca je neizpeta pesem. Skoraj šest desetletij je bil s svojim aktivnim delom navzoč med nami: knjige, razprave, članki, uredniško delo, mentorstvo... Po upokojitvi se je trudil, da bi vsaj del svojih načrtov izpolnil. Skrivnost, koliko mu je to uspelo, si je pridržal. Namesto ocene opravljenega dela lahko ugotovimo, da mu ga ni bilo treba nikoli preklicovati in obžalovati, da so njegovemu mnenju o posameznih vprašanih radi prisluhnili tudi naši znanstveni velikani, kot so bili Zwitter, Stele in številni drugi. Delo Janka Jarca dokazuje, da se moramo vsakega strokovnega vprašanja lotiti skrajno resno, da v bistvu ni velikih in malih tem, da obstaja predvsem dobro ali slabo opravljeno delo.

Edvard Kocbek je v svoj dnevnik 5. decembra 1951 zapisal: »Tisti večer sem spoznal tudi Janka Jarca kot zelo razgledanega in bistrega človeka. Ostrmel sem nekega hipa, ko sem zaslišal njegove sodbe in ga poslušal, kako je čutil mistike, Wassermanna, Rilkeja, Platona, razne letnice in razne sodbe o slovenstvu.« Če se je tako o njem izrazil človek, ki je čutil potrebo, da nam v slovenskem prevodu posreduje enega največjih evropskih mislecev, patra Teilharda de Chardina, ki je čudovito združeval vero in znanost in znova potrdil, da duh vodi materijo in ne obratno, se vprašajmo, kakšno samožrtvovanje je bilo življenje prof. Janka Jarca, ko se je moral v Novem mestu ukvarjati z nujno potrebnimi, vendar za kraljestvo njegovega duha v bistvu banalnimi zadevami.

Tu se nismo zbrali zato, da bi se poslovili od Janka Jarca. Ljudje kot je bil on, nimajo konca. Bogata bibliografija, muzejski prostori, v katerih se nahajamo, naše Novo mesto, naša Dolenjska in Bela krajina, prekmurska ravnina in starodavni Ptuj, zopna megljena Ljubljana, starodavna Praga in bahavi cesarski Dunaj, njegovi dijaki, prijatelji in občudovalci njegovega dela, njegova Slovenija kot del kulturne Evrope, vse to pozna ob takih trenutkih le eno hvaležno misel: Ave, Janko Jarc.

Stane Granda